

L'HABILITACIÓ PROFESSIONAL DE LA TRADUCCIÓ I LA INTERPRETACIÓ JURADES EN LLENGUA CATALANA

Sever Salvador i Padrosa
Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya
seversalvador@gencat.net

1. Breu repàs històric

Tot i que d'aquest tema n'he parlat prolixament en altres llocs¹⁴, crec que convé de fer un breu repàs històric, cosa que ens permetrà d'entendre perquè les coses són com són.

Cap a l'any 1983 hi ha sectors que comencen a veure la necessitat de regular la traducció i la interpretació jurades en català (d'ara endavant, TIJ) com ara el Parlament de Catalunya, el Govern de la Generalitat i l'àmbit professional de la traducció i la interpretació.

Aquesta necessitat sentida desemboca en voluntat política, compartida per tots els agents. Han de passar 10 anys, però, fins que aquesta voluntat no cristal·litza en un marc legal a partir del qual poder actuar. I no per falta d'entesa dins del nostre país, sinó pel plus de dificultats que té en aquest Estat tot el que té a veure amb les llengües que no siguin el castellà o espanyol, tot i el parèntesi d'incloure el català durant 8 anys en la TIJ castellà-català. Aquesta acceptació de l'Estat es basava, però, en una relació del català cap al castellà i no pas en una relació del català cap a altres llengües (la visió de l'Estat va ser, lingüísticament parlant, totalment castellanocentrista). Al final, però, quan l'Estat va decidir no convocar més les proves d'*intérprete jurado* en les llengües mal anomenades *lenguas autonómicas*, la competència va quedar vacant i és aleshores que la Generalitat decideix d'exercir-la a fi d'afavorir la llengua catalana tal com li pertoca legalment.

Tot plegat es va concretar en l'establiment d'un marc legal.

1.1. Marc legal

L'any 1994 es publica el Decret 87/1994, de traducció i interpretació jurades. El març del 2000 es fa un nou decret que modifica l'anterior. Així, el Decret 119/2000, de 20 de març, de traducció i interpretació jurades incorpora les modificacions següents:

- Caràcter oficial de les traduccions i les interpretacions.
- D'altres llengües al català i **viceversa**.
- Títol de diplomat.
- Obligació de certificar la fidelitat i l'exactitud (certificat i segell).
- Via d'accés al RTIJ: supressió del Postgrau i reconeixement dels crèdits als llicenciats.
- Els traductors i els intèrprets jurats anteriors queden habilitats per fer traduccions o interpretacions inverses.

1.2. Nou marc legal?

A partir de noves necessitats detectades, s'ha estat a punt de renovar el decret de TIJ. Al final, però, la possible reforma no ha quallat. Més endavant tornaré a aquesta qüestió.

¹⁴ Vegeu-ne informació detallada al capítol 3 (pàgs. 66-68) del llibre: MONZÓ NEBOT, Esther (ed.). *Les plomes de la justícia: la traducció al català dels textos jurídics*. Barcelona: Pòrtic, 2006. (Biblioteca Universitària; 47).

Sever Salvador (2007): «L'habilitació professional de la traducció i la interpretació jurades en llengua catalana», *Papers Lextra*, 3 [revista electrònica: www.lextra.uji.es/papers/], p. 25-30.

2. L'accés a l'habilitació professional

Hi ha tres vies d'accés:

1. Les persones que provenen d'una habilitació com a *intérprete jurado de catalán* del Ministeri d'Afers Exteriors.

2. Les persones que han aconseguit una llicenciatura en traducció i interpretació i, a més, han obtingut crèdits d'especialització (24 crèdits pel que fa a la traducció i 16 quant a interpretació).

3. Les persones que han superat les proves d'habilitació per a la traducció i la interpretació jurades organitzades per la Secretaria de Política Lingüística.

La **primera via** ja fa temps que és una via morta. **67** persones han accedit a l'habilitació per aquesta via. De l'entrada en vigor del Decret del 1994 fins al 1997 (4 anys) van entrar per aquesta via 53 persones (79,1%). D'ençà d'aquesta darrera data fins a avui (9 anys), n'han entrat 14 (20,8%). Creiem que totes les persones que estaven interessades a fer part del Registre de traducció i interpretació jurades (d'ara endavant, RTIJ) ja ho han aconseguit.

Les altres dues vies estan plenament actives amb un clar avantatge a favor de la segona, la de les persones amb llicenciatura universitària.

En relació amb la **segona via**, la llicenciatura en traducció i interpretació més els 24 crèdits de traducció especialitzada o bé els 16 en interpretació, hi ha **503** persones que han entrat per aquesta via al RTIJ. Les dades són:

Llengua	Traducció	Interpretació
anglès	315	149
francès	101	43
alemany	38	17
castellà	41	15

Totes són llengües B dels plans d'estudi, les úniques que poden complir el requisit dels 24 crèdits de traducció especialitzada i dels 16 crèdits en interpretació. També hi ha alguns casos d'habilitacions relacionades amb el castellà. Són casos que provenen de la Universitat de Vic.

Pel que fa a la **tercera via** d'accés, les proves d'habilitació per a la traducció i la interpretació jurades permeten la consecució de l'habilitació professional, a més de les llengües B dels plans d'estudi (anglès, francès i alemany), l'habilitació d'altres llengües com ara el castellà, l'italià, el rus, el xinès i l'àrab. Per aquesta via han entrat **361** persones a l'RTIJ. Les dades són:

Llengua	Traducció		Interpretació	
	Via d'accés			
	3. Proves	2. Llicenciatura	3. Proves	2. Llicenciatura
castellà	289	41	155	15
anglès	28	315	22	149
francès	32	101	35	43
alemany	16	38	11	17
italià	3		3	
rus	2		3	
xinès	2		1	
àrab	1			

Es veu de seguida que la via que proporciona més habilitats és la de la llicenciatura universitària, però bàsicament només en 3 llengües de les 4 llengües majoritàries. Aquesta via, però, no arriba a les 5 llengües restants de les quals tenim persones habilitades.

2.1. Les proves d'habilitació per a la traducció i la interpretació jurades

Centrem-nos en les proves, que, juntament amb la gestió del RTIJ, és la nostra principal responsabilitat.

El 1993 s'inicia el disseny de les proves. Hi col·laboren per part de la Generalitat de Catalunya, l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i l'Escola Oficial d'Idiomes i per part de les facultats de traducció i interpretació de les universitats catalanes: la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat Pompeu Fabra i la Universitat de Vic, sense l'ajut de les quals no hauríem pogut avançar gens.

La concepció de les proves té els fonaments següents:

1. En el moment de dissenyar l'esquema o sistema de proves es va veure clarament que, ateses les circumstàncies sociolingüístiques de la llengua catalana, calia demanar una prova de **llengua catalana** que garantís que els futurs traductors jurats tinguessin uns coneixements de nivell superior necessaris per abordar traduccions d'altres llengües al català.

2. També es va veure necessari de demanar una prova general de coneixements de **dret** que garantís un coneixement general de les institucions jurídiques a partir del fet que els textos susceptibles de ser objecte de traducció jurada emanen o estan relacionats amb aquestes institucions jurídiques.

3. Les altres dues proves són la **traducció** i la **interpretació** que són independents l'una de l'altra, ja que en el moment de dissenyar les proves es va partir de la premissa que traduir i interpretar són capacitats diferents.

Per aquesta raó les proves que hi ha són:

<i>Prova</i>	<i>Contingut</i>	<i>Format</i>
Llengua catalana	Coneixements de nivell D, el superior en la gamma de certificats generals de llengua catalana de la Secretaria de Política Lingüística.	Un dictat i una bateria de 40 preguntes de resposta múltiple de 4 opcions.
Dret	Coneixements generals de les institucions jurídiques bàsiques de l'Estat espanyol, de la comunitat internacional i de la Unió Europea.	Una bateria de 40 preguntes de resposta múltiple de 3 opcions.

Hi ha un sistema d'equivalències previst que pot estalviar de presentar-se a la prova de llengua catalana i a la de dret.

Traducció	Coneixements i capacitats necessàries per traduir textos de l'àmbit jurídic, administratiu o socioeconòmic o textos formals no literaris.	Una traducció directa (d'una extensió de 500 paraules), una traducció inversa (300 paraules) i 3 preguntes sobre qüestions lingüístiques.
Interpretació	Coneixements i capacitats necessàries per fer una traducció d'enllaç entre dos subjectes, cosa que comporta tant la traducció consecutiva directa com la inversa.	Traducció oral d'un fragment de conversa d'uns 2 minuts entre un jutge, fiscal o policia i un testimoni o acusat.

2.1.1. Problemes

Al llarg d'aquests 12 anys, les proves s'han anat millorant i adaptant (tanmateix, per exemple, arran de l'aprovació del nou Estatut ens cal revisar algunes qüestions del banc de preguntes de la prova de dret). Tot amb tot, hi ha

problemes que subsisteixen i n'apareixen de nous, sovint difícils de trobar-hi una solució satisfactòria.

Per exemple, l'any 1998-1999 es va revisar la **traducció inversa** i es va actualitzar. Així, es va recompondre el pes de cada part de la prova i es va afinar el barem d'aquesta part de la prova. Malgrat això, continua passant que circumstàncies com ara el fet de compartir o no model jurídic o bé la distància lingüística o bé les relacions entre els estats mateixos fa difícil de trobar una única prova de traducció inversa vàlida per a totes les llengües; cal ajustar-les. Ho fem a partir del tipus de text, que pot variar segons la llengua de què es tracti.

Per posar un cas extrem, no és el mateix demanar una traducció inversa del català al castellà (totes dues llengües oficials que comparteixen sistema jurídic i amb poca distància lingüística) que una traducció inversa del català al xinès. En l'endemig, hi ha una gamma diversa de situacions d'acord amb l'especificitat de cada llengua; cada llengua és un món.

3. Reptes futurs

3.1. Introducció de noves llengües?

L'habilitació actual arriba a un conjunt de llengües, totes elles importants, amb un grau major o menor d'importància en relació amb el català. A partir de l'any 2003 es va fer un esforç per incloure l'àrab, el rus (2004) i el xinès (2004). Malgrat això, ens queden per cobrir llengües de les quals en un moment o altre hi ha hagut necessitat de traducció jurada. M'estic referint a llengües com ara: el neerlandès, el txec, el grec, el polonès, l'hongarès, el romanès, etc., totes elles llengües europees, de les quals no tenim traductor jurat en català. Aquestes traduccions acaben passant doncs pel castellà. No acabem de trobar una solució satisfactòria que resolgui aquests casos. D'aquí ve que, com deia abans, a fi de poder incloure llengües com les esmentades, el Decret de TIJ va estar a punt de ser modificat, la proposta però no va prosperar.

3.2. Les noves eines del traductor impliquen un nou format d'administració de la prova?

Tots sabem que la irrupció de les noves tecnologies ha fet canviar les maneres de treballar de molts oficis. En el cas dels traductors el canvi és notori. El debat que hi ha és si les proves d'habilitació s'han d'adaptar a les noves eines i circumstàncies que la nova tecnologia aporta, i si és així, fins a quin grau, o bé potser convé deixar-ho igual tenint present que la relació canvi-esforç-rendiment-eficàcia ha de ser assequible i assumible.

4. Sistema garantista de les proves d'habilitació

En ser la traducció un exercici obert, hi ha el risc que la valoració subjectiva campi per on vulgui. Davant d'això, les nostres proves tenen uns criteris previs acceptats, uns barems compartits i unes garanties en la correcció. Els examinands, doncs, tenen les garanties següents:

1. Poden endur-se el text de partida.
2. Poden veure l'examen corregit i obtenir-ne una còpia.
3. Poden veure «un» model de correcció. És a dir, una traducció correcta del text dins de les diverses solucions possibles.
4. Poden interposar un recurs contra la decisió del tribunal qualificador de les proves.

5. El rendiment de l'habilitació professional en termes de normalització lingüística

La nostra funció bàsica, definida en el marc del Decret actual, inclou l'organització de les proves d'habilitació i la gestió del RTIJ. Més enllà no hi ha cap regulació, tret de l'establiment de l'obligatorietat de la certificació de les traduccions i l'ús d'un segell amb què cal legitimar allò traduït.

La pregunta que ens fem és quina utilitat pràctica tenen les diverses habilitacions que hem fet durant aquests 12 anys (a hores d'ara tenim 950 habilitats que concentren 1.070 habilitacions en traducció i 521 en interpretació).

Per a aquesta I Jornada de Dret i Traducció teníem previst de portar els resultats d'un estudi que ens informés de quantes traduccions es fan, entre quines llengües, quins són els textos que se solen traduir més, en quins procediments administratius tenen lloc, etc.; tot enfocat per valorar l'eficàcia del contingent de traductors i intèrprets jurats. Malauradament, per raons d'urgències i altres prioritats aquest estudi encara no el tenim.

Simplement, vull apuntar que en relació amb la normalització de la llengua catalana necessitem informació per poder valorar si la feina i els recursos esmerçats a favor de la llengua catalana són o no satisfactoris.

Convindria saber, que havent-hi com hi ha dues llengües oficials en un mateix territori, si la llengua catalana, en altre temps foragitada totalment de l'àmbit juridicoadministratiu, ha fet passos en ferm endavant, si encara en pot fer molts més (el nou Estatut d'autonomia de Catalunya, si no el tomben al Tribunal Constitucional, potser encara pot fer canviar algunes coses); o bé el català ja ha tocat sostre en aquest terreny?

I per acabar aquesta comunicació, us mostro algunes dades estadístiques generals, algunes de les quals acabem de veure.

6. Dades estadístiques generals 1995 – 2006 (12 anys)

<i>Prova de llengua catalana</i>	
Persones presentades	439
Aptes	357 (28,0%)

<i>Prova de dret</i>	
Persones presentades	847
Aptes	357 (42,1%)

Registre de traducció i interpretació jurades		
Nombre d'inscrits (persones)		950
Nombre d'inscripcions per llengües i modalitat		
Llengua	Traducció	Interpretació
castellà	453	237
anglès	381	171
francès	174	78
alemany	54	28
italià	3	3
rus	2	3
xinès	2	1
àrab	1	
Total	1.070	521
		1.591

S'aprecia un augment progressiu de la competència de les persones que es presenten a les proves. Ho atribuïm als fets següents:

1. Fins a l'any 1999 no calia pagar matrícula perquè la taxa, per un seguit de raons que ara no vénen al cas, no estava aprovada. Això feia que hi haguessin

«passavolants», és a dir, gent poc preparada que provaven sort i es presentaven a les proves.

2. Un cop aprovada la taxa, només s'hi inscriuen els que realment creuen que tenen opcions d'aprovar.

3. Cada vegada les persones estan més preparades, suposem que degut al fenomen anomenat, en avaluació, efecte de reflux (en anglès, *backwash effect*), sobretot que d'ençà de l'any 2000 els examinands es poden endur els textos de partida de la traducció directe i de la inversa.

Nombre d'inscripcions per via d'accés

D'ofici (per superació de les proves)	61 (36,7%)			
Arran de sol·licitud	23 (63,3%)	UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA	53	40,0%
		Universitat Pompeu Fabra	173	27,4%
		Universitat de Vic	72	11,4%
		Ministeri Afers Exteriors	67	10,6%
		Postgrau de traducció juridicoadministrativa	61	9,6%
		Universitat Jaume I	3	0,5%
		Escola Universitària de Traductors i Intèrprets (EUTI)	2	0,3%

Nombre d'inscripcions per anys

1994	35	Mitjana: 78 inscripcions anuals
1995	66	
1996	99	
1997	118	
1998	102	
1999	80	
2000	77	
2001	115	
2002	54	
2003	57	
2004	84	
2005	77	
2006	54	

Quan veiem aquestes xifres, pensem que déu-n'hi do de la feina feta. De tota manera, tal com ja he esmentat, som conscients que hi ha camí per córrer i aspectes pendents de trobar-hi solucions adequades i bones per als temps actuals.

A l'adreça següent d'Internet hi ha informació sobre la traducció i la interpretació jurades en català: <<http://www6.gencat.net/llengcat/tij/index.htm>>